

TÜRKİYE'DE SİGORTACILIKTA YENİ BİR TREND: TEKAFÜL (KATILIM SİGORTACILIĞI)

INSURANCE A NEW TREND IN TURKEY: SOLIDARITY (PARTICIPATION INSURANCE)

Dr. Öğrt. Üyesi Hasan LÖK

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Bolu / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-5869-3629

ÖZET

Son yıllarda faizsiz finans olarak tabir edilen İslami finans sektörünün hızlı gelişimi sektörün uluslararası finans kuruluşlarında ön plana çıkmasına neden olmuştur. Müslüman nüfusun fazla olduğu ülkelerde katılım sigortacılığı gittikçe önem kazanmakta ve uygulanabilirliğinin arttığı görülmektedir. Özellikle dini hassasiyetlerin yön verdiği katılım sigortacılığı, Türkiye'de de uygulama alanı bulmuş olmasına rağmen, diğer ülkelere göre henüz tam olarak uygulamaya başlayamamıştır. Bu çalışmanın amacı, katılım sigortacılığını kavramsal olarak incelemek, katılım sigortacılığının faizsiz finans sektörünün devamı olarak ortaya çıkması, modelleri ve işleyiş sürecini irdelenmektedir. Çalışmanın yöntemi olarak literatür taramasına yer verilmiş olup, çalışma katılım sigortacılığı şirketleri ile ilgili verilerle desteklenmektedir. Çalışmada katılım sigortacılığının İslami finans sektörü içerisinde giderek artan bir öneme ve paya sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Sigortacılığı, Tekafül, Faizsiz Finans, Türkiye

ABSTRACT

The rapid development of the Islamic financial sector, which has been called interest-free finance in recent years, has led the sector to stand out in international financial institutions. In the countries where the Muslim population is high, participation insurance is becoming more important and its applicability is increasing. Especially given the religious sensitivities aspects of participation insurances, although there have also found application in Turkey, it has not completed fully its development. The aim of this study is to examine the concept of participation insurance, conceptualization of participation insurance as a continuation of interest-free finance sector, models and operational process. As a method of study, literature review is given and the study is supported with data related to participation insurance companies. In the study, it is concluded that participation insurance has an increasing importance and share within the Islamic finance sector.

Keywords: Participation insurance, Solidarity, Interest-free finance, Turkey

1. GİRİŞ

Günümüzde kullanılan sigortacılık sisteminin İslam inancı ile çelişen yanlarının bulunması nedeni ile katılım sigortacılığı (tekafül) kavramı ortaya çıkmıştır. İslam inancını kabul eden Müslümanlar, yatırım alışkanlıklarını da dini inançlarına göre yapmak istemekte ve faizsiz bankacılığa yönelmektedirler. Böylece karşılıklarına çıkacak olası risklerden korunmak amacıyla sigortacılığa alternatif olarak katılım sigortacılığı (tekafül) sistemi gündeme gelmiştir. Faiz hassasiyetinden dolayı atıl kalan, ekonomiye kazandırmamayan fonlar için çeşitli enstrümanlar geliştirilmiştir.

Çalışmada öncelikle katılım sigortacılığı diğer bir adıyla tekafül sigortacılığı kavramsal olarak açıklanmakta ve sistemsal olarak işleyiş irdelenmektedir. Katılım sigortacılığının özellikleri, genel

kabul görmüş modelleri ve bu modellerin çalışma süreci şekillerle anlatılmaktadır. Son olarak Türkiye’de katılım sigortacılığı uygulamaları kapsamlı olarak ele alınmaktadır.

2. KAVRAMSAL OLARAK KATILIM SİGORTACILIĞI (TEKAFÜL)

Ortak sorumluluk ve ortaklaşa fayda anlamına gelen tekafül kavramı “Al-Kafala” Arapça kelime kökünden gelmektedir (Kwon, 2007: 62). Tekafül kavramı, karşılıklı sorumluluk, müşterek risk paylaşımı, karşılıklı koruma ve üyeler arasında dayanışma gibi ilkeleri temel almaktadır (Sezal, 2017: 1162). Katılım Sigortacılığı (Tekafül) alternatif bir sigorta şeklidir. Sigorta prensipleri ve uygulamalarının çoğu, katılım sigortacılığı için de geçerlidir. Genel olarak katılım sigortacılığı, kısa vadeli sözleşmeler olup, karşılan zararlardan kaynaklanan maddi kayıplardır (Anwar, 1994: 1320).

Şeriat uyumlu, onaylanmış bir konseptte dayalı geleneksel bir karşılıklı hayat sigortası ve tasarruf/yatırım programına İslami bir alternatif olarak tanımlanmaktadır. Grup üyeleri arasında karşılıklı garanti ya da tazminat söz konusudur (Taylor, 2004).

İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI) tarafından belirtilen 26 no’lu standartta, tekafül belirli rizikolara maruz şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerine yapılan anlaşmalar olarak tanımlanmaktadır. Katılım sigortacılığı, kişilerin birleşerek oluşturdukları yapı içerisinde, herhangi bir üyenin karşı karşıya kalacağı, istenmeyen bir durumun oluşturacağı sıkıntıların tazmin edilmesi için geliştirilen bir yardımlaşma sistematiğidir (Sezal, 2017: 1162).

Bireylerin birleşerek, içlerinden birinin maruz kalacağı felaketin hasarını tazmin etmek üzere yaptıkları bir yardımlaşma olarak da açıklanan Katılım Sigortacılığı sisteminin temel ilkeleri şu şekildedir (Kumcu ve Akıncı, 2017: 20);

- Yardımlaşma unsurunun/amacının bulunması,
- Sermayedar ve sigortalılardan toplanan primlerin faiz dışı piyasa enstrümanları ile değerlendirilmesi,
- Sigorta teminatı verilen konularda gayri ahlaki ya da meşru görülmeyen vb. iktisadi kıymetler için seçici davranılması.

Katılım Sigortacılığı sistemi günümüz konvansiyonel sigortacılığın İslami ilkelere göre yardımlaşma ve paylaşma esasıyla oluşturulmuş şeklidir. Özellikle son elli yıldır İslami Finansal Sistem düşüncesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık ¼’ünü oluşturan Müslümanlar için İslam dininin hükümlerine uygun hareket edebilmek ve inançlarına uygun ekonomik hizmetleri almak önem arz etmektedir. Nüfusun yoğun yaşadığı Arap ülkeleri ile Malezya, Endonezya gibi uzak doğu ülkelerinin yanı sıra Avrupa ve Amerika’da da Tekafül Sistemi ile çalışan sigorta şirketleri bulunmaktadır (Çalık, 2014: 98). Katılım Sigortacılığı, İslami kurallar çerçevesinde risk paylaşımı yapılmasına ve faizsiz bankacılık yatırım esasları ile fonların yönetilmesine önem vermektedir (Üstün, 2014: 7). Kısacası, katılım sigortacılığı geleneksel sigortaya uzak duran Müslüman kesimlere daha fazla hitap etmektedir. Örneğin 2015 yılında toplam küresel katılım sigortası geliri 14,9 milyar ABD doları olarak tahmin edilmiş ve %14 oranında büyüme gerçekleşmiştir, bu gelirin 9,7 milyar ABD doları piyasada lider olan Suudi Arabistan Krallığı’na aittir (Özüdoğru, 2018: 3).

Ülkemizde ise 20 Eylül 2017’de Resmi Gazete’de yayınlanan ve Türkiye’de Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan *Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmeliğe* göre katılım sigortacılığı; “katılımcıların kendileri ile diğer katılımcıların tazminat ve/veya birikim ödemelerine ilişkin taleplerinin karşılanmasını teminen oluşturulan risk fonuna katkıda buldukları, söz konusu fonun sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir sigorta şirketi tarafından katılım finans ilkelerine uygun olarak yönetildiği ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türü” olarak açıklanmıştır (Özüdoğru, 2018: 6).

3. SİSTEM OLARAK KATILIM SİGORTACILIĞI (TEKAFÜL)

Katılım Sigortacılığı, katılımcıların gönüllü katkı (*teberru*) ve karşılıklı yardımlaşma (*teavün*) esasları ile bir araya gelmesi olarak ifade edilmektedir (www.tekafulsigorta.com, 2018). Genel olarak bakıldığında, tekafül sigortacılık sisteminin temeli ortaklığa dayanmaktadır. Risk, ortaklar arasında

dağıtılmaktadır. Katılım Sigortacılığının en önemli diğer bir özelliği ise toplamış oldukları primleri, faizsiz finansman enstrümanlarına yatırmasıdır (Yıldırım, 2014: 52).

Katılımcıların gönüllü olmasını esas alan katılım sigortacılığı sisteminde toplanan katkılar, prim değil teberru, yani bağış olarak nitelendirilmektedir. Katılımcılardan toplanan bu katkıların sahipliği tamamen katılımcılara aittir. Ayrıca yatırım olarak nitelendirilen bu fonlar İslami kurallara uygun finansal araçlarla değerlendirilmektedir (Aslan, 2014: 5). Sistem temelde müşterilerine sigorta şirketlerindeki gibi güvenceler vermesine karşın, kâr amaçlı kuruluşlar olmadıkları için büyük şirketlere yüksek paralar kazandırmaktan ziyade sigortalıların paraları ile ekonomik faaliyetlerde bulunup, aynı zamanda onlara ekonomik çıkar sağlamaktadır. Katılım Sigortacılığı sisteminin amacı, belirli bir risk grubundaki bireyleri bir araya getirerek karşılaşılan tehlikelerde zararı en aza indirmektir. Bu sistemde bir riskin bir diğeri hesabına üstlenilmesi prensibi ile müşterek garantinin sağlanmasıdır (Çalık, 2014: 98).

Katılım Sigortacılığının çalışma ilkesi, mütüel (karşılıklı, kooperatif) esaslara göre elde edilen gelirin, İslami kurallara göre helal kazançlar elde edecek şekilde değerlendirilmesi ve elde edilen gelirin/kazancın hakkaniyete uygun bir eşitlik içerisinde hak sahiplerine/ortaklarına ödenmesi esasına dayanmaktadır. Aynı şekilde, zarar edildiğinde de bu zararın ortakları arasında hakkaniyete uygun şekilde dağıtılması ve karşılanması gerekmektedir (Üstün, 2014: 7). Katılımcı sigorta, kapsadığı dönem boyunca ticari girişimin bir ortağı gibi görev yapmaktadır. Bu durum karşılıklı kâr-zarar paylaşımını kabul ettiğinden, kâr-zarar ortaklığını andırmaktadır. Bu yönüyle Katılım Sigortacılığı sistemi, fıkhi anlamda katılım bankacılığının öngördüğü tüm ilke ve yasaklara tam anlamıyla uymaktadır (Altıntaş, 2016: 124).

4. KATILIM SİGORTACILIĞININ (TEKAFÜL) ÖZELLİKLERİ

Katılım Sigortacılığının özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Yıldırım, 2014: 51; Özüdoğru, 2018: 6)

- Katılım Sigortacılığı, karşılıklı dayanışma esaslıdır. Yardımlaşma unsuru/amacı bulunmaktadır.
- Katılım Sigortacılığında faiz, kumar ve şüphe yoktur. Sigorta teminatı verilen konularda dinen gayri ahlaki ya da meşru görülmeyen iktisadi kıymetler konusunda dikkatli davranılmaktadır.
- Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı veya tamamı diğer katılımcıları potansiyel risklere karşı korumak için Tekafül Fonuna aktarılır.
- Tekafül şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra, Şer'i Denetleme Kuruluna tabidir. Yani Fıkıh alanı ile ilgili hususlarda ihtisas sahibi bir danışma heyetinden hizmet alınmaktadır.
- Tekafül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.
- Bir bilanço ve iki gelir tablosu mevcuttur. Şirketin ve katılımcıların gelirleri ayrı hesaplanır. Bazı ülkelerde İslami Finansal Kuruluşlar İçin Muhasebe ve Denetim Kurumu standartlarının uygulanması gerekir.
- Tekafül Fonundaki herhangi bir fazlalık sadece katılımcılar arasında Vekalet ve Mudarebe modellerine göre dağıtılır.
- Katılımcının bir açığı olması durumunda, Tekafül Fonunu yöneten Tekafül Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.
- Katılımcıların ve hissedarların birikimleri İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılır.
- Tekafül şirketleri, İslami prensiplerle çalışan kendi Reasürans Sistemi olarak Retekafül şirketlerine sahiptir.

5. KATILIM SİGORTACILIĞI (TEKAFÜL) MODELLERİ

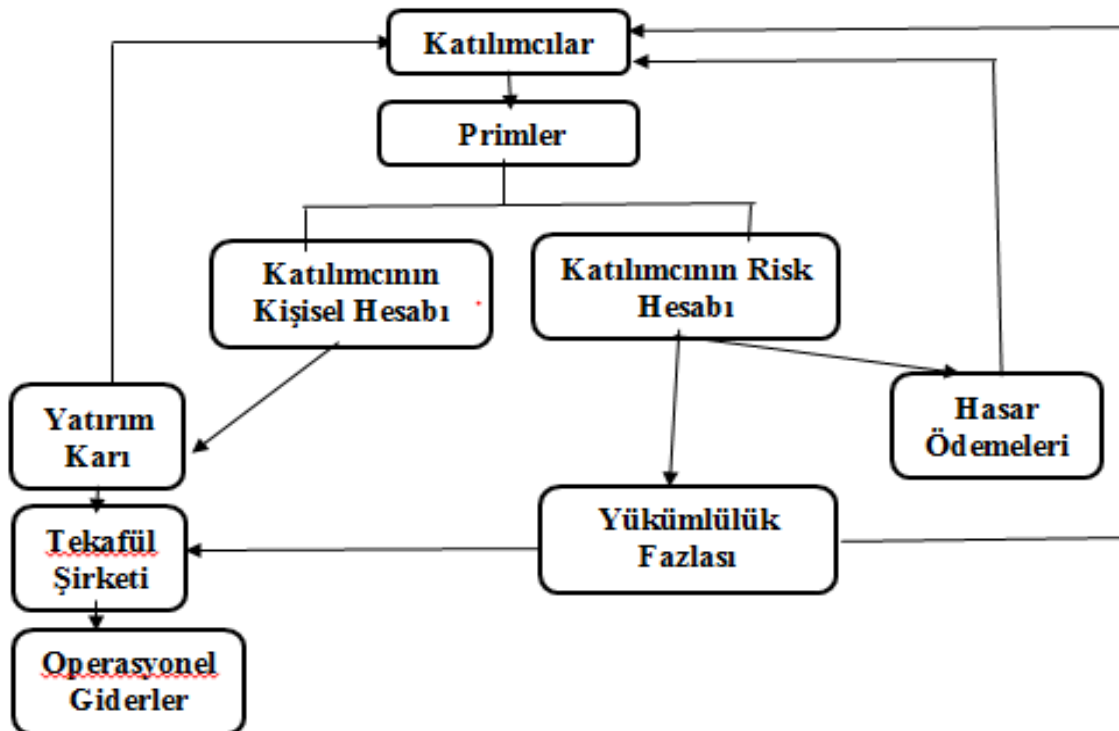
Tarihsel gelişimi 1900'lü yıllara dayanan katılım sigortacılığı, zaman ülkelerin ve bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli birçok uygulama ile zaman içerisinde hızla yayılmıştır. Sigorta şirketlerinin topladığı fonları, faizsiz finans araçlarında değerlendirilmesi, zarar ve sorumluluğun katılımcıların katkı paylarına göre bölündüğü sigorta modelleri ile sigortalıların kâr amacı olmadan bir araya gelerek oluşturduğu kooperatif sigortacılığı modelleri katılım sigortacılığı uygulamalarına örnek olarak

verilebilir (Özüdoğru, 2018: 8). Dünya çapında katılım sigortacılığı şirketleri tarafından kabul edilmiş birkaç tekafül operasyonel model bulunmaktadır (Tolefat ve Asutay, 2013: 32). Tekafül sigortacılık sisteminin uygulama esasları incelendiğinde farklı şekillerde uygulanan modellerin olduğu görülmeye karşın, dayanışma esasına dayanan bu sistemde temel olarak Mudarebe (Kâr Paylaşımı) Modeli, Wakalah-Wakıf Modeli, Wakalah (Vekâlet) Modeli ve Hibrid (Karma) Modeli olarak adlandırılan dört temel Tekafül esasına dayalı model öne çıkmaktadır;

5.1. Mudarebe (Kâr Paylaşımı) Modeli

Mudarebe kavramının temelinde sermaye ve bilgi/know-how sahibi olan iki tarafın bir araya gelerek ortaklaşa bir projeyi gerçekleştirmeleri esastır (Uslu, 2005: 145). Bu modelde sermaye sahibine “rabbül-mal”, işletmeciye ise “mudarib” adı verilmektedir (www.fikih.ihya.org, 2018). Türkiye’de kâr-zarar ortaklığı olarak tanımlanan Mudarebe, taraflardan birinin emeğini, diğerinin sermayesini ortaya koyarak oluşturdukları ortaklıktır (Yıldırım, 2014: 52). Bu modelde primler ve yatırım gelirleri; tazminat ödemelerinde, retekâfül giderlerinde ve hasarlarla ilgili diğer masrafların ödenmesinde kullanılmaktadır. Masraflar ödendikten sonra gelirden bir bakiye kalması durumunda bu tutar önceden anlaşılarak poliçe üzerine yazılan bir oran dâhilinde poliçe sahipleri ve şirket arasında paylaşılır. Bununla birlikte, şirketin kazancı garanti edilemez; zira yılsonuna gelindiğinde yatırım geri dönüşü ya da prim fazlası olmayabilir. Bu durumda risk tamamen sermayedara ait olup, emek ve uzmanlığını ortaya koyan ve bunun bir yararını görememiş olan tarafa ayrıca bir maliyet yüklenmez (Özüdoğru, 2018: 8).

Bu model tek bir sözleşme yatırım ve sigortacılık faaliyetlerini kapsamakta ve modelin uygulamasına en fazla Malezya’da rastlanmaktadır (Aslan, 2015: 104). Türkiye’de ise müşterilerinden topladıkları vadeli fonları Mudarebe usulüne göre işletmekte olan Katılım Bankaları vade sonlarında müşterilerle hesap açılışında anlaştıkları gibi çeşitli oranlarla kâr paylaşımı yapmaktadır. Mudarebe sisteminde Katılım Bankaları müşterilerinden topladıkları fonları Mudarib olarak toplarken, çeşitli yatırımlara sermayedar (rabbül-mal) olarak katılabilmektedirler. Diğer bir deyişle Katılım Bankaları, bu sistemde emek sahibi olabileceği gibi, sermaye sahibi de olabilmektedir (Odabaşı, 2010: 30).

Şekil 1: Mudarebe Modelinin İşleyiş Süreci

Kaynak: Altıntaş, 2016: 126

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi sistemin işlemesinden sorumlu olan girişimci, katılımcılardan periyodik olarak toplanan katkı paylarını, katılım fonuna aktarmakta, cari giderler ve hasar ödemeleri

yapıldıktan sonra kalan tutar İslami esaslar doğrultusunda çeşitli yatırım araçlarına yönlendirilmektedir. Emek-sermaye ortaklığı çerçevesinde ve katılımcılar ile şirket arasında mudarebe sözleşmesinin imzalanmasını müteakip, oranı önceden belirlenmiş olan kar tutarı, dönem sonunda taraflar arasında paylaşılmaktadır (Altıntaş, 2016: 126).

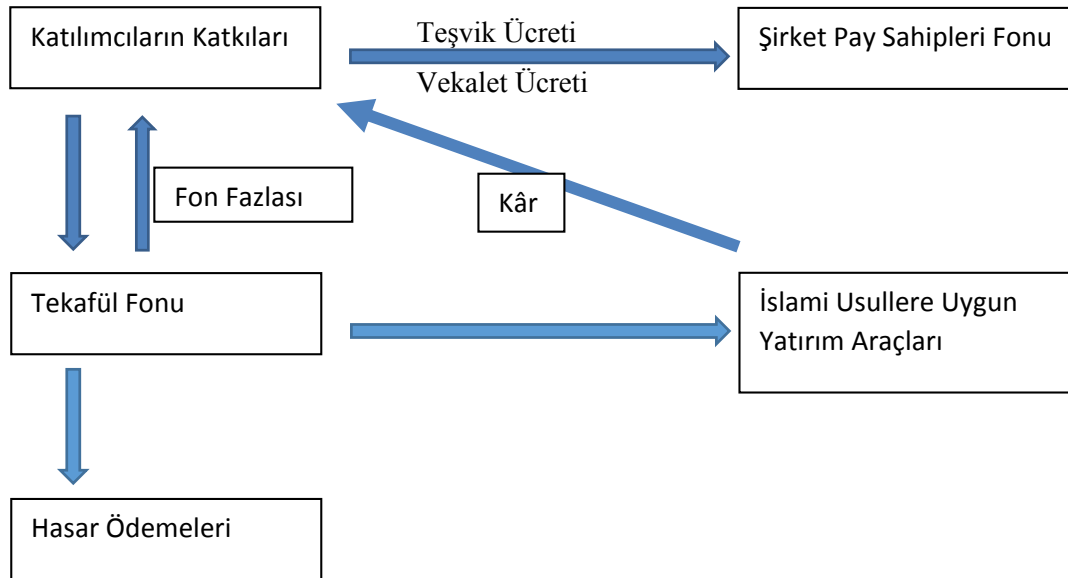
5.2. Wakalah-Vakıf Modeli

Vekâlet modelinin değiştirilmiş bir şekli olarak tanımlanan, sermaye sahiplerinin bağışları ile bir vakıf fonu oluşturduğu modeldir. Bu modeli uygulayan şirketler, sivil bir hukuki yapıda müteveli heyeti tarafından yönetilebilen kendi başlarına yasal kurumlardır. Bu modelde katılımcıların katkıları doğrudan vakıf fonuna gider. Katılım sigortası şirketi fonun kurallarını ve yönetmeliklerini tasarlama ve yönetme hakkına sahiptir (Özüdoğru, 2018: 9). Bu modele göre sigorta şirketi İslami bir bağış kurumu ya da bir vakıf olarak görülmektedir. Katılımcılar/sigortalılar kurulan vakıfta oluşturulan fona katkıda bulunmaktadırlar. Tekafül şirketi poliçe sahiplerine bütün hasarları ödedikten sonra artan paradan pay alabilirler (Yıldırım, 2014: 53). Alınan bu pay sermaye karlılığı olarak ifade edilmektedir. Fonda şirket sermayedarlarının paylarının olması, yatırım sonucu elde edilecek kârın önemini göstermektedir. Bu model özellikle Pakistan ve Güney Afrika'da uygulanmaktadır (Khan, 2008).

5.3. Wakalah (Vekâlet) Modeli

Vekâlet modelinde katılımcıların/sigortalıların yatırmış oldukları bağışlar/sigorta primleri bir havuzda toplanmaktadır. Bu sisteme göre havuzda toplanan paraları yönetme karşılığında belli bir oranda daha önce belirlenmiş ve ilan edilmiş yönetici ücreti kesilmektedir. Aslında vekâlet ücretini alan fon yöneticisi havuzda toplanan paraları İslami kurallara göre yönetmektedir. Vekâlet modelinde katılımcılar, sigorta karşılığında belli bir katkı payı (sigorta primi) ödemektedir. Katılımcıların ödemiş oldukları bu paylar havuzda tutulmaktadır zarar meydana geldiğinde bu zararlar buradan karşılanır. Sene sonunda meydana gelen tüm karlılıklar ve yükümlülüklerden artı bakiye kalması durumunda bu tutar katılımcılara geri ödenmektedir (Yıldırım, 2014: 53).

Ücretli İslami sözleşme olarak tanımlanan bu model şirketin katılımcıların menfaatine göre hareket etmesine ve geri dönüşlerini arttırmasına yönelik bir teşvik sağladığı için şeffaflığı ve masraflarının sabitliği sebebiyle dünya genelinde hızla popülerliği artmaktadır (Özüdoğru, 2018: 8). Vekâlet sözleşmesi genellikle sigortacılık aktivitelerinde yaygın bir şekilde kullanılmakta iken toplanan fonların yatırımı ile ilgili sözleşmelerde nadiren kullanılmaktadır. Ayrıca bu model katılım sigortacılığı şirketlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Aslan, 2015: 104).

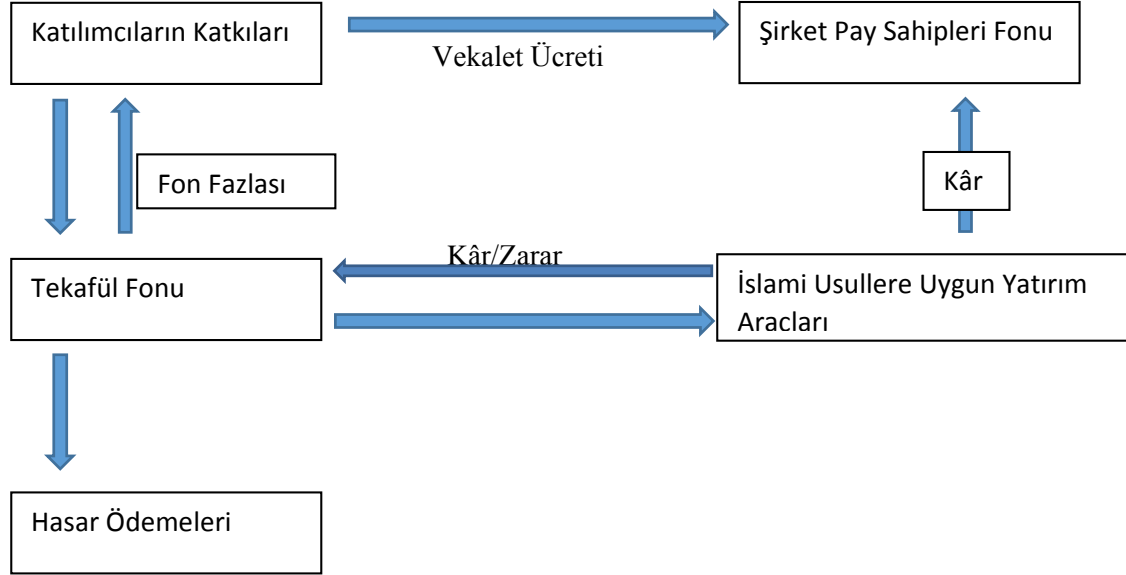
Şekil 2: Vekâlet Modeli'nin İşleyişi

Kaynak: Aslan, 2015: 105

5.4. Hibrid (Karma-Bileşik) Modeli

Şirketin alacağı ücretin anlaşma sağlanırken belirlendiği bu modelde tüm giderler/masraflar belirlenen ücretten karşılanmaktadır. Ücretin yetişmediği durumlarda şirket sahipleri eksik olan miktarı kendileri karşılarlar. Giderlerin alınan ücretten düşülmesi ve Mudarebe modeliyle oluşturulan yatırım gelirlerinden şirketin payının eklenmesi sonucu şirketin kazancı ortaya çıkar. Havuzda kalan miktar ise poliçe sahiplerine dağıtılmaktadır. Ayrıca şirket, hem havuzda kalan miktardan hem de yatırım gelirlerinden herhangi bir pay alamaz (Yıldırım, 2014: 53). Dünyada ve özellikle Ortadoğu'da yaygın olan bu model, Wakalah Modeli ile Mudarebe Modelinin karması olarak tanımlanabilir.

Şekil 3: Hibrid Modelinin İşleyişi

Kaynak: Aslan, 2015: 106

Bu modelde, şirketin üstlendiği faaliyetler için vekâlet sözleşmesi, yatırım faaliyetleri sebebiyle de mudarebe sözleşmesi imzalanmaktadır. Şirket, üstlendiği faaliyetlerde (sözleşme sahiplerinin fon yönetim hizmetleri) poliçe sahiplerinin bir vekili gibi görev yapmakta ve ödenen primlerin belirli bir oranını, vekâlet ücreti adı altında almaktadır. Başarılı bir fon yönetim süreci sonunda, eğer poliçe sahiplerinin fonlarında bir fazlalık söz konusu olduğunda, adeta bir teşvik primi şeklinde katılım şirketine de bir ödeme yapılmaktadır (Lim vd. 2010: 13). Modelin işleyişindeki en dikkat çekici farklılık ve bu yöntemi Vekâlet Sigorta Modelinden ayıran başlıca husus, katılım sigorta şirketinin elde edilen yatırım karlarından da pay almasıdır (Altıntaş, 2016: 128).

6. DÜNYADAKİ KATILIM SİGORTACILIĞI (TEKAFÜL) UYGULAMALARI

1979 yılında ilk katılım sigortacılığı uygulamaları Sudan'da gerçekleşmiş olmasına rağmen en gelişmiş sistem 1984 yılında Malezya'da uygulanmaya başlamıştır. Malezya ile birlikte bu sistem özellikle Müslüman nüfusunun yoğun olduğu İran, Yemen, Endonezya, Ürdün, Katar, Mısır, Tunus, Cezayir, Kuveyt, Amman, Suudi Arabistan, Singapur, Bahreyn ve Senegal'de de uygulanmaya başlamıştır (Yıldırım, 2014: 54). Dünya genelinde katılım sigortacılığı konusunda Malezya ve Orta Doğu en büyük pazar payına sahiptir (Farooq vd., 2010:73). Ayrıca Ortadoğu'da da katılım sigorta şirketlerinin sayısı artmakta ve bu şirketlerin bazıları yalnızca katılım odaklı faaliyet gösterirken, bazıları da klasik sigorta ürünleri ile birlikte katılım ürünleri de sunmaktadır (Özüdoğru, 2018: 4). Özellikle Malezya hükümeti, 2007-2016 yılları arasında on yıllık bir vergi muafiyeti uygulamasını başlatarak tekafül sisteminin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Khan ve Bhatti, 2008).

Katılım Sigortacılığı, özellikle İslami bankacılık, petrol ihracatından elde edilen ve ABD bankalarında tutulan petrol paralarından yaklaşık 200 milyar dolarlık kısmın 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'de

Müslümanlara karşı oluşan tepki sebebiyle bu ülkeden çıkarılması ile hızlı bir gelişim göstermiştir (Karayazgan, 2008: 109).

Ernstand Young (2014) verilerine göre; 2009-2014 yılları içerisinde tekafül piyasasının beş yıl gibi kısa bir zamanda ikiye katlandığı görülmektedir. Fonların bölgelere dağılımı incelendiğinde Suudi Arabistan (%48), Güneydoğu Asya ülkeleri (%30), Körfez Arap Ülkeleri (Suudi Arabistan hariç) (%15), Afrika (%3), Güney Asya (%2) ve diğer ülkeler (%2) tarafından sağlandığı görülmektedir. Bu rapora göre, Türkiye'nin potansiyelinin yüksek olduğu, fakat bu konuda mevzuat eksikliğinin bulunduğu belirtilmektedir (Aslan, 2014: 9).

2002 yılında Lüksemburg'da Avrupa'nın ilk faizsiz sigorta şirketi kurulmuştur ve birçok şirket çeşitli faizsiz sigortacılık ürünlerini piyasaya sunmaktadır. Avrupa'nın ilk Aile Tekafülü, Hayat Sigortası ürününü, Fransa Swiss Life sigorta şirketi; Salam Epargne and Placement şirketi de Bağımsız Avrupa İslami Finans Komitesi'nden İslam hukuku onaylı hayat sigortacılığı ürünlerini piyasaya çıkarmıştır. İngiltere, Fransa ve Almanya'da yaşayan kalabalık Müslüman nüfusun olması, bu ülkelerde İslami finansal hizmetlere verilen önemi arttırmaktadır. İslam hukukuna uygun sigortacılık ürünlerini pazara sunma gayesiyle yapılan vergi mevzuatı ve düzenleyici reformlar konusunda Fransa, Avrupa'daki en aktif ülke olarak belirtilmektedir (Sezal, 2017: 1164).

Tablo 1: Dünyada İlk Kurulan Katılım Sigortacılığı (Tekafül) Sigorta Şirketleri, Kuruldukları Ülkeler ve Şirket Sayıları

Tekafül Sigorta Şirketleri	Kurulduğu Ülke	Kuruluş Yılı	Tekafül Şirket Sayısı
Islamic Insurance Co.Ltd.	Sudan	1979	6
Salama-Islamic Insurance Co.Ltd.	Birleşik Arap Emirlikleri	1979	3
Takaful UK	İngiltere	1982	2
Takaful S.A (Islamic Takaful)	Luxemburg	1982	2
Dar Al Maal İslami,Cenevre	İsviçre	1983	1
Takaful İslam Bahamas	Bahamalar	1983	1
Takaful İslam Luxembourg	Belçika	1983	1
Takaful İslam Bahmas	Bahamalar	1983	1
Syarikat Takaful Malaysia Sdn Bhd	Malezya	1984	9
National Company for Cooperative Insurance	Suudi Arabistan	1985	14
Bahreyn Islamic Insurance	Bahreyn	1989	5
Insurance İslam TAIB	Brunei Sultanlığı	1993	4
Qatar Islamic Insurance	Katar	1994	2
PT Asuransi Takaful Keluarga	Endonezya	1995	30
Ampro-Income Fund	Singapur	1995	4
Takaful T&T Friendly Society	Trinidad&Tobago	1999	1
Pak Kuwait Takaful	Pakistan	2005	1
Al-Noor Risk Solutions	Güney Afrika	2007	1

Kaynak: http://tekaful.net/?page_id=78, 2018; Kwon, 2007

7. TÜRKİYE'DE KATILIM SİGORTACILIĞI (TEKAFÜL)

Türk Bankacılık sektörüne 1980'li yılların başında katılan katılım bankaları, 4511 sayılı Bankacılık Kanunu'na tâbi olarak İslami bankacılık esasına göre çalışmaktadırlar. Türkiye'de 2017 yılı sonu itibarıyla %4,9 pazar payıyla Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Albaraka Türk, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım olmak üzere beş katılım bankası faaliyet göstermektedir. (www.tkbb.org.tr, 2017). Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik oranları 2016 yılsonu verileriyle karşılaştırıldığında, fonksiyon gruplarına göre katılım bankaları sermaye yeterlilik oranları %10 artarak Eylül 2017 döneminde %17,2 olarak görülmektedir. Katılım bankalarının her geçen gün gelişiminde, faize karşı tutum sergileyen ve parasını sistem dışında tutan kişileri sisteme dahil etmesi sektör açısından önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Bankacılık Sektörel Bakış, 2018).

Türkiye’de faizsiz bankacılık olarak tanımlanan katılım bankaları faizsiz sigortacılık faaliyetleri 27846 sayılı ve 14 Şubat 2011 tarihli Türk Ticaret Kanunu’nda karşılıklı sigorta olarak tanımlanan tekafül, birden fazla kişinin birleşerek, içlerinden herhangi birinin, belli bir rizikonun gerçekleşmesi durumunda doğacak zararları karşılayarak borçlanmaları karşılıklı sigorta olarak tanımlanmaktadır (Uralcan, 2011: 23). Son yıllarda Türkiye’nin 2023 yılı hedefleri çerçevesinde İslami bankacılık varlıklarını üç katına çıkarmayı planlaması (www.pardussigorta.com, 2018) ile 2017 yılında katılım sigortacılığının işleyişi, gelişimi, sağlıklı takibi ve sistemin güvenilirliğinin sağlanması ile katılımcıların hak ve menfaatlerinin korunması açısından katılım sigortacılığı faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları düzenleme amacıyla 30186 sayılı Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik yayınlanmış ve böylece konu ile ilgili Türkiye’de önemli bir gelişme gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye Sigorta Birliği tarafından katılım sigortacılığının gelişimi ve geleceğine yönelik konular ile ilgili çalıştaylar düzenlenmiştir (<https://tsb.org.tr>, 2018).

Türkiye’de tekafül sigortacılığı yaptığı bilinen ilk kuruluş olarak Kuveyt kökenli Kuwait Finance House (KFH) Grubu’na ait Neova Sigorta şirketi görülmektedir. 2008’in sonlarında **Haliç Sigorta** adıyla kurulan ve sonradan ismi Neova Sigorta olarak değiştirilen şirketin (www.milliyet.com.tr, 2018) 12 bölge Müdürlüğü, 1550’yi aşan yetkili acentesi ve 4 katılım bankasına ait toplam 909 şube acenteliği bulunmaktadır (www.neova.com.tr, 2018). Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarından Türkiye Finans Katılım Bankası, Albaraka Türk Katılım Bankası ve Vakıf Katılım Bankaları Neova sigorta şirketi ile iş birliği içindedir (Lök, 2018: 141). Türkiye’de kurulan bu şirketlerin katılım bankalarının yan kuruluşları oldukları bilinmektedir, sigorta şirketlerinin de bankaların yan kuruluşları olduğu görülmektedir. Ayrıca hayat sigortaları şirketleri ve bireysel emeklilik hizmeti sağlayan şirketlerde bulunmaktadır. Bu şirketler genel olarak yatırıma ve birikime yönelik hizmetler sunmaktadır.

2017 yılı itibariyle Türkiye’de AlBaraka Türk Katılım Bankası ve Kuveyt Türk Katılım Bankası’nın güç birliğinden doğmuş olan Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş., Ziraat Katılım Bankası’nın katılım sigortacılığı ürünlerine yönelik acentelik faaliyetlerini yürüten Ziraat Hayat ve Emeklilik ile Ziraat Sigorta A.Ş., Vakıf Katılım Bankası bünyesinde kurulan Vakıf Emeklilik ve Hayat A.Ş. yapıları ile katılım faizsiz sigortacılığına uygun olan kooperatif sigortacılığı lisansı almış Kuru ve Doğa Sigorta, 2016 yılında Türkiye Tarım Kredi Kooperatiflerine devredilen Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş. gibi katılım sigortacılığı hizmeti yapan şirketler bulunmaktadır (Özudođru, 2018: 10). 5411 sayılı Bankacılık Kanunu çerçevesinde Türkiye’de özel finans kurumları 2005 yılında Katılım Bankalarına dönüştürülmüştür. 2007 yılında ise 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de katılım sigortacılığı uygulamaları çok yeni başlamıştır. Özellikle son yıllarda devlet yetkililerinin sigortacılıkta faizsiz dönem vurgusu yaptıkları görülmektedir. 2017 yılında dönemin Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek dayanışma ve ortak risk paylaşımı esasına dayanan tekafül olarak adlandırılan katılım sigortacılığının finansal kapsayıcılık yönünden Türkiye’de önemli bir güce sahip olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca dünyada da son yıllarda önemli ilerlemeler kaydeden tekafül sisteminin, sigorta piyasasının çeşitlendirilmesi ve derinlik kazandırılması açısından Türkiye’de de yeni finansal kaynaklar arasında sayıldığını belirtmiştir. Bu nedenle konuyla ilgili gelişmelerin Türkiye ekseninde yakından takip edildiğini ve tekafül uygulamalarının Türk sigorta sistemine kazandırılması gerekliliği vurgulanmıştır. Geleneksel sigorta ürünlerine faiz ve katılım ilkeleri hassasiyeti sebebiyle mesafeli yaklaşan bireyler ile ortak risk paylaşımı ve dayanışma esasları çerçevesinde sigorta faaliyetinde bulunmak isteyenler için alternatif bir model olduğunu belirtmiştir (Kumcu ve Akıncı, 2017: 20).

Türkiye’de 2017 yılına kadar sürdürülen sigortacılık faaliyetleri içinde katılım sigortacılığı ile ilgili herhangi kısıtlayıcı/sınırlayıcı bir madde yer almamaktadır. Hukuki altyapının yetersiz olması, katılım sigortacılığı konusunun gelişimini sektöre uğratmış ve ilerleme kaydedilmemiştir. Bu nedenle katılım sigortacılığı (tekafül) konusunda yasal düzenlemenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. 2017 yılında katılım sigortacılığı uygulamalarına yönelik bağımsız bir düzenleme yapılmıştır. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” 20 Eylül 2017’de Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Yönetmeliğin amacının; katılım sigortacılığının işleyişi, gelişimi, sağlıklı takibi ve sistemin güvenilirliğinin sağlanması ile katılımcıların hak ve menfaatlerinin gözetilmesi açısından katılım sigortacılığı faaliyetine ilişkin usul ve esasları düzenlemek olduğu, yönetmelikte hüküm bulunmayan hallerde ise sigortacılık mevzuatının ilgili

hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Yönetmelik, Türkiye’de katılım sigortacılığı alanında faaliyet gösteren sigorta şirketleri ile katılım sigortacılığı sistemine dâhil gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır. Yönetmelik on iki ana ve bir geçici maddeden oluşmuş, yönetim modelleri, likidite imkânı, fonların ayrıştırılması, bakiye iadesi ve değerlendirilmesi, danışma komitesi ve faaliyetleri, veri paylaşımı gibi konular bu maddelerde ayrıntılı biçimde belirlenmiştir (Resmî Gazete, 2017).

8. SONUÇ

Faizsiz finans sisteminin bir getirisi olan katılım sigortacılığının (tekafül) uluslararası finans sektöründe önemli bir yükselişe geçtiği görülmektedir. Katılım sigorta şirketlerinin kimisi sadece katılım odaklı faaliyette bulunurken, kimisi de klasik sigorta ürünleri ile birlikte katılım ürünleri sunmaktadır. Türkiye’de ise katılım sigortacılığının henüz hedeflenen seviyeye ulaşmadığı görülmektedir. Daha önce bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda eleştirilerin en göze çarpanı Türkiye’de katılım sigortacılığı ile ilgili önemli bir potansiyelin olmasına rağmen yasal mevzuatın bulunmamasıydı. Fakat 2017 yılında yayınlanan “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları” başlıklı yönetmelikle konuyla ilgili yasal alt yapının oluştuğu görülmektedir. Son yıllarda kamunun katılım bankası kurması ise gelecekte katılım sigorta şirketlerine de desteğin artacağı inancını artırmaktadır. Öte yandan, yatırımcılar faizsiz sigorta sistemi konusunda bilgilendirilip Diyanet İşleri Başkanlığı ile koordinasyon içerisinde çalışan Faizsiz Sigortacılık Danışma Kurulu vb. gibi bir sistem oluşturulabilir. Böylece, katılım sigortacılığı ile ilgili her konuda yatırımcıların fikir almak için başvurabilecekleri bir kurum olacaktır.

Türkiye, faizsiz finans konusunda diğer ülkeler ile kıyaslandığında daha avantajlı görülmektedir. Bunun nedeni olarak Türkiye’de Müslüman nüfusun fazla oluşu ve yatırımcıların büyük çoğunluğunun getirisi yüksek, riski düşük enstrümanlara yatırım yapma isteği gösterilebilir. Türkiye’nin 2023 yılı hedefleri çerçevesinde İslami bankacılık ve sigortacılık (tekafül) sisteminin, ülkemiz için yeni finansal kaynaklar arasında ve önemli olduğu da belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Anwar, Muhammad, 1994. “Comparative Study of Insurance and Takafol (Islamic Insurance)”, The Pakistan Development Review, 33:4 Part II, ss. 1315-1330.
- Altıntaş, Kadir Murat, 2016. “Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekafül Sigorta Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 16, Yıl: 16, Sayı: 2, ss. 115-142.
- Aslan, Hakan, 2014. “Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri”, İslami Finansa Ürün Geliştirme ve Fetva Süreçleri, Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Çalıştayları-3 Bildiri Kitabı, ss. 1-16, Sakarya.
- Aslan, Hakan, 2015. “Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri”, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 2015, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, ss. 93-117.
- Bankacılık Sektörel Bakış, 2018. “Sermaye Yeterlilik Oranı”, <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2018/02/sectorel-bakis-2018.pdf>, 01.08.2018
- Çalık, Abdurrahman, 2014. “Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekâfül Sigorta Sistemi”, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt: 51, Sayı: 587, ss. 95-106.
- Farooq, Umar Syed; Chaudhry, Tariq Saeed; Alam, Fakhr-E ve Ahmad, Ghayur, 2010. “An Analytical Study of the Potential of Takaful Companies”, *European Journal Of Economics*, Sayı: 20.
- Karayazgan, Ahmet, 2008. “Tekafül (İslami Sigorta)”, Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı: 4, ss. 107-123.
- Khan, Mohammad, 2008. “Islamic Finance: Integration Into The Financial Mainstream, Islamic Insurance (Takaful and Retakaful)”, Price Water House Coopers.
- Khan, M.Mansoor, Bhatti, M.Ishaq, 2008. “Islamic Banking and Finance: On Its Way To Globalization”, *Managerial Finance*, Cilt: 34 Sayı: 10.

- Kumcu, Yağmur ve Akıncı, Sevgi, 2017. “Finans Piyasalarında İslami Bankacılık ve Faizsiz Sigortacılık; Türkiye Örneği”, Econ World, Paris Proceedings.
- Kwon, W.Jean, 2007. “Islamic Principle and Takaful Insurance: Re-Evaluation”, Journal of Insurance Regulation, Cilt: 26, Sayı: 1, ss.53-81.
- Lök, Hasan, 2018. “Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finans Sektöründeki Yeri Ve Ekonomiyeye Katkıları”, The Journal of Academic Social Science Yıl:6, Sayı: 76, s. 132-150
- Odabaşı, Mehmet, 2010. Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Eğitim Notları, Eğitim No: 2009/2010-55.
- Özudođru, Haşim, 2018. “Katılım Sigortacılığı ve Türkiye’deki Durumu”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, Cilt:53, Sayı:1, ss.1-16.
- Resmî Gazete, 2017. “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, <http://ww.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170920-7.htm>, 02.08.2018
- Sezal, Levent, 2017. “Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi ve Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliği”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10 Sayı: 52, ss. 1156-1167.
- Taylor, Dawood Yousef, 2004. “Takaful Ta’awuni and the Differences and Similarities with Mutual or Cooperative Insurance, The Bank AlJazira Development Perspective”, International Cooperative and Mutual Insurance Federation Mutuality Seminar.
- Tolefat, Abdulrahman Khalil ve Asutay, Mehmet, 2013. “Takaful Models And Implementations, Trends and Developments”, Takaful Investment Portfolios-A Study Of The Composition Takaful Funds in The GCC And Malaysia, John Wiley & Sons Singapore Pte. Ltd., Singapore.
- Uralcan, Şebnem, 2011. Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi, Hiperlink Yayınları: 20, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul.
- Uslu, Sami, 2005. İslam’da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans”, Zafer Yayınları, İstanbul.
- Üstün, Yusuf, 2014. “Sigorta, Tekafül ve Kooperatif Sigortacılığı”, Karınca Dergisi, Yıl:80, Sayı: 927, ss.1-12.
- Yıldırım, İsmail, 2014. “Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, ss. 49-58.
- <http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/mudarebe.html>, 01.08.2018
- <http://www.milliyet.com.tr/neova-tekaful-sigortaciligi-yapacak-ekonomi-1344591/>, 05.08.2018
- <https://www.neova.com.tr/iletisim/bolge-mudurlukleri>, 03.08.2018
- <https://www.pardussigorta.com/helal-sigorta.php>, 03.08.2018
- http://tekaful.net/?page_id=78, 01.08.2018
- <http://www.tekafulsigorta.com/>, 05.08.2018
- <https://tsb.org.tr/Document/Yonetmelikler/tsbGKR2017/files/assets/common/downloads/publication.pdf?uni=29e2ebe54e32d56a2626098d85804e56>, 05.08.2018